

Wspólnie o międzykulturowości #4 – Edukacja dzieci i młodzieży – relacja ze spotkania 21 lutego 2024

Na pierwszym spotkaniu sieciującym w 2024 głównym tematem dyskusji była edukacja dzieci i młodzieży. 21 lutego, w Strefie Partycypacji ODLOT rozmawialiśmy o aktualnej sytuacji dzieci z pochodzeniem migranckim zarówno we szkołach, jak i w edukacji nieformalnej.

Spotkanie rozpoczął Tadeusz Mincer (FEPS) witając uczestników i uczestniczki oraz przedstawiając agendę spotkania. W pierwszej kolejności głos zabrały przedstawicielki Departamentu Edukacji Urzędu Miejskiego Wrocławia. Kinga Pisching, kierownik Działu Szkół Podstawowych i Magdalena Lazopoulos, kierownik Działu Szkół Ponadpodstawowych przedstawiły statystyki dotyczące udziału uczniów z pochodzeniem migranckim, zwłaszcza po agresji rosyjskiej w Ukrainie, a także wsparcia udzielonego kadrze środowiska szkolnego.

W szczytowym momencie (w 2022) funkcjonowały 62 oddziały przygotowawcze w 24 szkołach podstawowych, obecnie (luty 2024) działa 25 klas w 16 szkołach podstawowych i 4 klasy w Liceum Ogólnokształcącym nr XV. Klasy przygotowawcze funkcjonują we Wrocławiu od września 2019 r., ich liczba zmieniała się w kolejnych latach, w zależności od potrzeb. Obecnie oddziały funkcjonują głównie w klasach 4-6 szkoły podstawowej oraz klasach 7-8. Im starszy rocznik, tym mniejsze jest obserwowane zainteresowanie tą formułą, a młodsze dzieci (przedszkola i klasy 1-3) chętnie i szybko integrują się w klasach zwykłych. Zdarza się, że rodzice mniej chętnie kierują dzieci do oddziałów przygotowawczych, aby uniknąć przeciążenia dziecka, które oprócz regularnej nauki ma dodatkowe 6 godzin lekcji języka polskiego tygodniowo, a także nierzadko dodatkowo uczy się w systemie ukraińskim.

Obecnie (2023/2024) we wrocławskich szkołach podstawowych uczy się 8116 uczniów obcojęzycznych, z czego 6608 to uczniowie z Ukrainy (co stanowi prawie 15% wszystkich uczniów), 1508 - z innych krajów.

Dla porównania, we wrześniu 2022 w szkołach podstawowych naukę rozpoczęło niemal 9000 dzieci obcojęzycznych, z czego 7909 to dzieci z Ukrainy.

W szkołach ponadpodstawowych uczy się obecnie (dane na dzień 6 lutego 2024) niemal 2400 dzieci z pochodzeniem migranckim (z 32 400 wszystkich uczniów) - 2056 pochodzenia ukraińskiego, 342 pochodzenia białoruskiego i innych. We wrześniu 2022, w szkołach ponadpodstawowych naukę rozpoczęło 1752 uczniów.

Dyrektor Departamentu Edukacji, Jarosław Delewski zaznaczył, że dla środowiska szkolnego ostatnie lata były olbrzymim wyzwaniem finansowym, organizacyjnym i emocjonalnym - najpierw związanym z pandemią Covid-19, następnie z pełnoskalową agresją rosyjską w Ukrainie. Dyrektor mówił o wyzwaniach stojących przed samorządem w obszarze edukacji, (wspominając, że w samym tylko Wrocławiu uczy się więcej dzieci z Ukrainy, niż w całej Austrii), ale też podkreślił, że odpowiedzieć na takie wyzwania udało się wspólnymi siłami wielu zaangażowanych stron. Miasto wskazuje na fakt, że ok. 2200 mln zł to realne koszty funkcjonowania oświaty we Wrocławiu w 2023, podczas gdy dotacja z budżetu państwa to 900 mln. Miasto od wielu lat realizuje działania w ramach systemu edukacji, ograniczając deficyty przy olbrzymim wsparciu środków Gminy. Na wyzwania w ramach wsparcia dzieci

uchodźczych w szkole udało się odpowiedzieć w szczególności dzięki zaangażowaniu środków UNICEF. W działaniach duży nacisk kładziony był i jest na wzmocnienie zasobów infrastrukturalnych, z których korzystają wszystkie dzieci np. rozbudowa lub nowe place zabaw ze środków UNICEF, a działania z zakresu dodatkowego wsparcia miały charakter integracyjny i otwarty dla całej społeczności szkolnej, a nie celowany do jednej grupy.

Warto podkreślić, że ostatnie lata były związane z dużym obciążeniem dla kadry - po trudnym czasie pandemii pojawiło się nowe wyzwanie w zakresie wsparcia w adaptacji nowo przybyłych uczniów obcojęzycznych.

Przykładowo wskazano, że w ramach wsparcia, WCDN przygotował m.in. pakiet działań dla nauczycieli (m.in. poradnik dla nauczycieli dot. pracy z dzieckiem po trudnych przeżyciach emocjonalnych), Wrocławskie Centrum Rozwoju Społecznego wznowiło i wydrukowało 10 000 Szkolnych Pakietów Startowych - praktycznego poradnika dla uczniów obcojęzycznych oraz ich rodziców i opiekunów. Poradnik został rozesłany do wszystkich wrocławskich szkół, wydrukowano wersje: ukraińską, angielską i polską dzięki wsparciu UNICEF.

Kluczowym problemem na dziś jest brak komunikacji z dziećmi, których rodzice zdecydowali się na kontynuację nauki w systemie ukraińskim, a także obserwowana rezygnacja z uczęszczania do polskich szkół. Obecnie nie ma systemu monitoringu, który pozwala na określenie skali ile dzieci pozostaje poza polskim systemem edukacji, albo informacji o tym, co się dzieje z dziećmi, które przestają przychodzić do szkoły. Istnieje obowiązek deklaracji przez rodzica w jakim systemie dziecko będzie się uczyć - jednak brak złożenia deklaracji nie jest objęty sankcjami. Celem zachęcenia rodziców ukraińskich do składania deklaracji było zaoferowanie darmowego biletu komunikacji miejskiej dla dziecka (we Wrocławiu od 2018 r. wszyscy uczniowie i młodzież ucząca się do 21. roku życia, posiadająca ważną legitymację jest uprawniona do bezpłatnych przejazdów komunikacją miejską). Zgłosiło się niewiele osób - ok. 380 uczniów przybyłych z Ukrainy, którzy nie przystąpili do polskiego systemu edukacji.

Kamila Kamińska, prezeska Stowarzyszenia Edukacji Krytycznej, w swojej prezentacji odniosła się właśnie do sytuacji dzieci ukraińskich będących poza systemem edukacji. Wg szacunków z [raportu Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej](#) z 400 tyś. dzieci przebywających w Polsce - nie znamy realnej sytuacji niemal połowy (200 tyś). Nie wiadomo w jakich warunkach żyją te dzieci i co się z nimi dzieje.

Duża część z nich w ogóle nie przystąpiła do polskiej szkoły, część z nich odchodzi bez podania przyczyn. Powody, dla których dzieci przedwcześnie rezygnują ze szkoły są różnorodne - od przeprowadzki rodziny w inne miejsce (w tym powroty do Ukrainy), po kwestie adaptacji w szkole: trudności w integracji, konflikty rówieśnicze czy z nauczycielem, bariera językowa, stan psychoemocjonalny i inne. Zdarza się, że uczniowie kontynuują naukę w zarówno w polskich szkołach, jak i ukraińskiej (by nie tracić kontaktu z językiem i kulturą), wobec czego mają mniej odpoczynku i są przemęczeni.

Dzieci, które uczą się w systemie ukraińskim mają do wyboru kilka opcji metod kształcenia - m.in. lekcje online w czasie rzeczywistym, lekcje asynchroniczne (czyli z nagrań), naukę w formie rodzinnej (gdzie rodzic pełni funkcję nauczyciela) lub staż, który polega na samodzielnej pracy z materiałem edukacyjnym. Opcja pierwsza jest najczęściej wybierana przez dzieci uczące się w klasach 4-8, oraz w rocznikach kończących naukę. Znane są też dwie funkcjonujące szkoły ukraińskie (w tym: Szkoła Niezłomnych), które pozostają poza

polskim system oświaty - nie otrzymują subwencji i nie podlegają prawnie Ministerstwu Edukacji.

Sytuację dzieci ukraińskich w polskiej szkole szczegółowo opisuje raport z badań Save the Children: „[Poza szkołą. Analiza barier systemowych dla nastolatków z Ukrainy przebywających w Polsce](#)”, do którego badania terenowe przeprowadził zespół Stowarzyszenia Edukacji Krytycznej.

Kamila Kamińska zaapelowała do zebranych o wsparcie i współpracę przy działaniach rzeczniczych w sprawie dzieci i młodzieży poza polskim systemem edukacji.

Kontakt do stowarzyszenia: edukacja.krytyczna@gmail.com.

Joanna Wajda (Fundacja Dom Pokoju) opowiedziała o doświadczeniach obserwacjach z pracy przy projekcie [Pogotowie Mediacyjne](#) dla szkół, w którym pierwszym krokiem interwencji jest diagnoza czy w klasie, ma miejsce konflikt czy przemoc (np. bullying).

W 2023 r. odnotowano 100 interwencji Pogotowia Mediacyjnego w sytuacjach konfliktowych w środowisku wrocławskich szkół (rozdzielono konflikty: między uczniami, wśród grona pedagogicznego, między nauczycielami a rodzicami, między nauczycielami a klasą).

Główne obserwacje i wnioski z pracy Fundacji Dom Pokoju:

- w pierwszych dniach po rosyjskiej agresji na Ukrainę w lutym 2022 r. zgłaszane przypadki dotyczyły często uczniów pochodzenia rosyjskiego;
- aktualnie wciąż wyzwaniem jest obserwowany niski poziom znajomości języka polskiego, co powoduje izolację dzieci obcojęzycznych;
- obserwuje się różny poziom znajomości polskiego przez uczniów obcojęzycznych. Nauka języka przebiega z reguły się szybciej w przypadku dzieci do klasy 5., natomiast w późniejszym wieku adaptacja językowa stanowi dla nastolatków większe wyzwanie;
- wobec braku komunikacji między nauczycielem a uczniem, obserwowanym mechanizmem jest przypisywanie roli tłumacza uczniom/uczennicom posługującym się językiem polskim, przez co nieświadomie prowadzi się do obciążenia tych uczniów;
- zdarzają się przypadki, gdzie uczniowie bez znajomości języka polskiego nie uczestniczą w pełni w lekcjach i życiu szkolnym, a decyzje w klasie zapadają bez ich udziału. Działania na rzecz dzieci i młodzieży powinny opierać się na włączaniu ich w życie klasy, wzmacnianiu ich podmiotowości i decyzyjności;
- wiele zgłoszeń Pogotowia Mediacyjnego dla Szkół jest z obecnych klas 5. szkoły podstawowej - pokłosie czasu pandemii i nauki przez 2 lata przed komputerem w domu zamiast w naturalnie integrującej się klasie - prowadzi to do konfliktów, braku radzenia sobie z innością, z potrzebami innych, z przebywaniem w grupie;
- konieczna jest też praca z rodzicami wyrażającymi zdecydowane oczekiwania na temat spełniania potrzeb własnego dziecka, bez szerszego spojrzenia na potrzeby klasy. Występują na tym tle trudności w porozumieniu;
- często z rodzicem z Ukrainy jest utrudniony kontakt - nie odbiera informacji z dziennika, nie przychodzi na zebrania, wobec czego nasuwa się pytanie czy istnieje. Takie sytuacje budzą zdenerwowanie wśród kadry, zwłaszcza gdy dziecko przejawia niepokojące zachowania.

- część uczniów z Ukrainy nie chce uczestniczyć w wydarzeniach powiązanych z polskimi świętami, zwyczajami, historią (np. opuszczają lekcje historii) - rodzice również miewają obawy, że dziecko straci kontakt i łączność z kulturą ukraińską;
- dzieci ze specjalnymi potrzebami, których jest coraz więcej w całej społeczności uczniów, miewają nieprzeprowadzone rozpoznania czy diagnozy. Bywa, że rodzic nie chce, aby ktokolwiek wiedział, że dziecko ma problemy, choć zwykle widać trudności gołym okiem. Takie sytuacje działają na niekorzyść dziecka, ponieważ bez rozpoznania nie można dostosować np. trybu pracy dziecka w szkole i tym ułatwić mu funkcjonowanie.

Hanna Achremowicz (Fundacja Ukraina) oraz Iryna Nadvorna (asystentka międzykulturowa) przedstawiły działalność Fundacji w zakresie asystentury międzykulturowej oraz działań rzeczniczych na rzecz utworzenia zawodu „asystenta/cki międzykulturowej”. Jako kluczowy i innowacyjny na skalę Polski, przedstawiły program współpracy z Departamentem Edukacji UMW, który pozwolił na zatrudnienie 34 asystentek międzykulturowych we Wrocławiu (pół etatu w ramach zatrudnienia w szkole jako pomoc nauczyciela, pół etatu w ramach umowy z Fundacją, dzięki czemu asystentki/-ci międzykulturowi zyskują możliwość pracy w czasie wakacji i benefity w postaci dodatkowych szkoleń). Dodatkowo Fundacja zatrudnia 7 asystentek, które pracują w szkołach na terenie Dolnego Śląska.

W czasie spotkania rozmawiano też o barierach w pracy asystentów międzykulturowych, oprócz wspomnianego braku umocowania formalnego tego zawodu, m.in..

- brak ciągłości zatrudnienia (brak umów na okres wakacyjny, brak gwarancji zatrudnienia z roku na rok)
- brak środków finansowych na zapewnienie asystentów w szkołach;
- rosnąca, ale wciąż nie powszechna wiedza o roli asystentów – nie wiedzą o nich zarówno dyrektorzy, jak i rodzice migranci.

Dyrektor Delewski zauważył, że zaangażowanie miasta w dialog międzykulturowy przyniosło bardzo duży efekt - Wrocław od lat zatrudnia asystentów międzykulturowych, podczas gdy w innych miejscowościach sytuacja wydaje się być bardzo trudna - nie ma szans na zatrudnienie asystenta międzykulturowego, zapewniane jest nauczanie indywidualne dopóki pozwala na to roczny budżet, gdy go zabraknie - nie ma nic.

Na obecnym etapie bardzo ważne jest lobbowanie asystentury międzykulturowej w koszyku usług edukacyjnych, nowe przepisy w prawie oświatowym - systemowe wsparcie dzieci migranckich i środowiska szkolnego (rozwiązania prawne i zwiększony budżet).

Lesya Savytska (Kalejdoskop Kultur) opowiedziała o oferowanym przez fundację wsparciu psychospołecznym m.in. dla asystentów międzykulturowych - w postaci:

- przeprowadzenia w szkole mediacji (zgłoszenia przypadków do Pogotowie Mediacyjnego Fundacji Dom Pokoju),
- obecności psychologa ukraińsko- lub rosyjskojęzycznego z Fundacji Kalejdoskop Kultur w kilku szkołach,
- grup superwizyjnych dla asystentów,
- warsztatów Pierwszej Pomocy Psychologicznej
- czy wsparcia indywidualnego.

Obecnie Fundacja Kalejdoskop Kultur wspiera kadrę trzech szkół, ale napływają kolejne zgłoszenia.

Sygnalizowane są potrzeby w zakresie mobilnego konsultanta rodziców, interaktywnych kursów języka polskiego, wsparcia 8-klasistów w uczeniu się do egzaminów, psychologicznego wsparcia indywidualnego i grupowego dla dzieci i rodziców (w języku ukraińskim i rosyjskim), warsztatów Pierwszej Pomocy Psychologicznej dla nauczycieli, osób pracującymi z dziećmi i urzędników.

Lesya podbiła wspólny głos w sprawie lobbowania na rzecz asystentury międzykulturowej, w tym asystentury romskiej. W dyskusji pojawiły się pomysły dotyczące potencjalnych rozwiązań zapewniających asystentom dostęp do właściwych form zatrudnienia oraz potrzebnego wsparcia (przykład: LO XV we Wrocławiu zatrudniło koordynatorkę asystentów międzykulturowych).

Barbara Górka (Fundacja Imago) przedstawiła doświadczenie fundacji w zakresie wspierania zawodu asystentury osobistej osób z niepełnosprawnością - przedstawiając możliwe rozwiązania administracyjne.

Zarówno przedstawicielki instytucji jak i organizacji wezwały do koordynacji wysiłków rzeczniczych w kwestii asystentury międzykulturowej. Zaproponowano rozwiązania jak baza wiedzy o NGO zajmujących się obszarem edukacji poprzez zmapowanie zasobów i oferty. Tego typu mapa/lista mogłaby być udostępniana kadrze szkół i rodzicom potrzebującym wsparcia.

W dalszej części spotkania wymieniano się doświadczeniami, dobrymi praktykami oraz ofertami współpracy czy sieciowania:

- Kamila Prociów (Miejska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Różewicza we Wrocławiu) zaznaczyła, że w obecnej sytuacji gdzie obserwowany jest spadek zapotrzebowania na zajęcia języka polskiego, misją biblioteki jest łączenie działań edukacyjnych i integracyjnych na rzecz budowanie wspólnot sąsiedzkich. Działania z CUKRem (Fundacja Ukraina) będą się odbywały w 4 filiach. We współpracy z organizacją Save the Children w bibliotece na ul. Chociebuskiej młodzież ma zaprojektować wspólną przestrzeń służącą m.in. do nauki do egzaminów, relaksu czy wyciszenia.
- Daria Mymka (WroMigrant) podzieliła się spostrzeżeniem, że nośnikami informacji o działaniach mogą być aktywni rodzice - rodzice częściej skorzystają z wzajemnej porady niż np. w internecie.
- W kontekście szkoleń czy warsztatów dla kadry szkolnej (oferowanej przez NGO czy instytucje) dyskutowano np. o dostępności godzinowej, czy tematycznej. Wskazywano, że w sytuacji, gdy nauczyciele/lki są w sytuacji dużego przemęczenia trudno jest zorganizować komfortowe warunki szkoleń. Dodatkowym wyzwaniem jest również organizacja szkoleń np. w godzinach pracy nauczycieli, wówczas wymaga to organizacji zastępstw, co również przy ograniczonych zasobach nie jest łatwe. Optymizmem napawa jednak coraz większa otwartość kadry kierowniczej szkół na te propozycje.

Hyde-park:

- Fundacja Imago w ramach projektu GUIDE zakładającego wsparcie opiekunów dzieci bez opieki z Ukrainy (w szczególności dzieci niepełnosprawnych i/lub zagrożonych opóźnieniami rozwojowymi) będzie prowadzić szkolenia dla opiekunów oraz utworzy sieć grup opiekunów. Prośba o podzielenie się kontaktami do opiekunów lub specjalistów wspierających ww. opiekunów dzieci z Ukrainy m.in. pracownicy

socjalni, wolontariusze lub informacji o miejscach, gdzie przebywają sieroty i dzieci bez opieki.

Kontakt do Fundacji: Mariia Pavlova - Specjalistka ds. organizacji wsparcia:

mariia.pavlova@fundacjaimago.pl

*Organizatorem spotkania **Wspólnie o międzykulturowości #5** było Wrocławskie Centrum Rozwoju Społecznego we współpracy z Fundacją na Rzecz Studiów Europejskich (FEPS) oraz Dolnośląską Federacją Organizacji Pozarządowych (DFOP).*